THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
דאָס אידישע וואָרט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

בשר-כשר מחלוקת אין טאָראָנטאָ

אוודאי איז ווייניקער ניט געווען די איינציקע שטאָט וואָס האָט געהאַט א בשר-כשר מחלוקת מיט אַלע שעדלאַכע פאָלגן פאַר'ן אידישן געזעלשאַפטלאַכן לעבן. אדרבא, מען קאָן אפשר זאָגן, אז ווייניקער איז אין דער הייזיכט תמיד געווען "הינטערשטעליק", און בשר-כשר מחלוקת'ן האָבן דאָ אויפגעפלאַקערט דוקא פאַרהעלטנסמעסיק זעלטענער ווי אין אַנדערע אידישע קהלות פון דעם זעלבן גרויס, אָדער גרעסער.

עס איז אונזער איינדרוק, אז טאָראָנטאָ וואָלט געקאָנט באַרייטן מען זיך מיט דער "טשעמפּיאָנשיפּ" אויף דעם געביט. דאָרטן, זעט אונז אויס, עקזיסטירט א פערמאַנענטער קריגס-צוישטאַנד אויפ'ן בשר-כשר פעלד. וואָס רייסט זיך איבער בלויז פון צ"יט צו צייט מיט א וואָפנשטילשטאַנד, ביז די צדדים כאַפּן איבער דעם אָטעם, כדי דערנאָך צו באַגייען די שלאַכט מיט פרישע כחות און מיט באַנייטער ענערגיע . . .

אוודאי זיינען דאָ אין טאָראָנטאָ, ווי אין אַלע אַנדערע אידישע קהלות, ערנסטע און ערלאַכע בלר-טוער, וואָס זוכן צו מאַכן א סוף צו דער פרוכטלאָזער בשר-כשר מחלוקת און אָנצוהעלפן די פאַרשווענדונג פון אויף קאָנסטרוקטיווע געביטן. אוודאי איז דער דורכשניטלאַכער איד אין טאָראָנטאָ, ווי אין אַנדערע אידישע ישובים, ניט שולדיק פאַר דער מחלוקת, און ער ווערט אין איר אריינגעצויגן איבער-גוואַלד.

אָבער אין טאָראָנטאָ, אויף ווי אין אַנדערע אידישע קהלות, זייענען דאָ אין באַראָמעטער אַנצאָל אינדיווידואַלן אין זוכער פון זעלבסט-נוצן, וואָס געפינען אויף דעם בשר-כשר געביט א גוט-פעלד פאַר זייער מעטיקיים, — און קיין סך אַזעלכע זייענען גאָר ניט נויטיק אויף צו "פאַרקאָכן א קאַשע". אין צו געפינען אונטערשטופּען און מיטהעפער איז אויך ניט אַזא שווערע זאַך, אין אַז מען קומט צו אַן עולם וואָס האָט אַליין קיין ציים ניט אריינצוטראַכטן זיך אין אַזעלכע זאַכן מיט לאָזונגען פון יושר און מיט קאַמף רופן קנאה כלומרשט/דיקע באַרייטער, איז ניט שווער מיט צושלעפן אויך דעם עולם און אריינציען אים אין קאַמף . . .

אפשר זיינען אין טאָראָנטאָ די דאָזיקע אינטרינגאַנטן אביסל גרעסער אין צאָל, און אפשר זיינען זיי פשוט פעאיקער. יעדנפאַלס, אַלע פאַרזוכן איינצוואָרדענען דאָרטן דעם בשר-כשר עניַן, כדי אויסצו מיידן סכסוכים און מיסברייך, ברייגנען ניט קיין רעזולטאַטן. און איצט שטייט די טאָראָנטער אידישע קהלה אינמיטן פון א פאַרביטערטן בשר-כשר קאַמף. מיט סטרייקנדיקע און סטרייק-ברעכנדיקע שחטים, מיט מאַסן-פאַרזאַמלונגען, קאַנפערענצן און סקאַנדאַלן.

פון די באַרוכטן וואָס מיר לייענען וועגן דעם קאַמף אין דער דאָרטיקער פרעסע איז זיך ניט אַזוי לייכט צו פאַנאַנדערקלייבן וואָס וועלכער צד פאַרלאַנגט און וואו איז דאָ די גערעכטיקייט. אָבער וואָס איז דען די נפקא-מינא? אין אַזעלכע פאַלן קאָן מען כמעט קיינמאָל ניט אויסגעפינען וואו איז דער טיפער אינטערעס רשות פון דעם פרינציפּ, דער גרויסהערציגער מאַן, אין ס'איז ניט קיין פראַגע פון ישור. אַמאָר מיסטמען איז עס א קאַמף פון פערזענען פאַר פירערשאַפט און פּאָפּולאַריטעט. אָדער פאַר פערזענלאַכע אינטערעסן. און דער עולם וועט ניט פשוט אריינגעגאַרט אין'ם קאַמף דורך פאַלשע פרעמענזיעס פון פעאיקע דעמאַגאָגן וועגן טובת הכלל.

און וואָס איז דען די נפקא-מינא. צי דאָס פאַסירט איצט אין טאָראָנטאָ, צי ערגעץ אַנדערש וואו? אַלע אידישע קהלות, פון איין בערג צו ביין'ן צווייטן, ליידן אין א גרעסערן אָדער קלענערער מאַס פון דער אַנשיקעניש.

און וואו איז דער אויסגאַנג פון דעם?

ס'איז דאָ אזא סאָרט פאַלן ווי צו פאַרענדיקן מלחמות: מען זאָל מאַכן א געזעץ, אז וועך איין לאַנד איז אין קריג מיט'ן צווייטן, זאָל זיך צווישן זיך שלאָגן ניט די אומשולדיקע סאָלדאַטן, נאָר זי קייסאַרס, מיניסטאָרן און דיפּלאָמאַטן, און דאָס פאַלק זאָל שטיין פונדערווייטן אזעלכע מלחמות וואָלטן די רעגירונגען זייער שנעל דערעסן . . .

דער חסרון פון דעם פאַלן איז, וואָס קיין רעגירונג וועט אזא געזעץ ניט דורכפירן, און זיי וועלן טרייבן מיט גוואַלד די סאַלדאַטן אין די טראַנשייען. זיצנדיק אַליין אין דער זיכערקייט און קאַמפאַרט פון זיי ערע היימען.

אָבער קיינער קאָן דאָך ניט טרייבן דעם אידישן עולם אין די טראַנשייען פונ'ם בשר-כשר שלאַכט-פעלד. און דער בעסטער פאַלן וואָלט געווען צו אינגאַרירן די בשר-כשר "גענעראַלן" אין קאַן זיי אַליין קעמפן זייער אומטהייליקן קאַמף איינער מיט דעם אַנדערן.

דאָס איז אפשר די איינציקע, זאָך וואָס וואָלט געמאַכט א סוף צו די אומגליקלאַכע בשר-כשר מחלוקת'ן אויף דער אידישער באַנד. וואָס שעפּן אַזוי אויס די אַזוי אויך ניט באַזונדערס שטאַרקע כחות פון דעם אידישן עולם . . .

דער עסטרייך-דייטשער טאַריף אָפּמאַך אויפגענעבן

דער עסטרייכישער פאַרטרעטער, יאָהאַן שאַבער, האָט אָנגעסירט ביי דער פאַן-איראָפּייאישער קאָנפערענץ, אז עסטרייך און דייטשלאַנד האָבן באַשלאָסן אויפצוגעבן זייער צאָל-בונד. כאָטש דער וועלט-קריכט אין האַאג, וועלכער האָט באַטראַכט די פראַגע פון דער לעגאַליטעט פון אַזא בונד פונ'ם שטאַנדפּונקט פון די עקזיסטירנדיקע אינטערנאַציאָנאַלע אָמאַכן האָט נאָך זיין אַרטייל ניט אַרויסגעגעבן.

דער געפלאַנטער אָפּמאַך האָט אַרויסגערופן א שטאַרקע אומצופרידנהייט אין פראַנקרייך און די אַנדערע לענדער בשכנות מיט דייטשלאַנד און עסטרייך, וואָס האָבן נאָך אַלץ, מורא פאַר דייטשלאַנד. א שרים צו דער פאַליטישער פאַראייניקונג פון עסטרייך מיט דייטשלאַנד, — א זאַך וואָס איז אינ'ם ווערסאַלער טראַקטאַט בפירוש פאַרבאָטן געוואָרן.

דייטשלאַנד און עסטרייך שטרעבן אָבער צו פאַראייניקונג, וואָס איז פאַר ביידן זייער נייטיק, און זיי האָבן געקעמפט פאַר זייער רעכט צו שאַפן דעם קאָנאָמישן בונד.

אין דער לעצטער פינאַנציעלער קריזיס אין דייטשלאַנד האָט אָבער די דייטשע פאַרטיק אויפגעפירט אויף א נייעם וועג. די רעגירונג פון קאַנצלער בריונינג האָט אויפגעגעבן די האַפענונגען פון גרייטן צו שריט-ביי-שריט צו א קומענדיקער רעכענונג פאַר איר מפלה אין גרויסן קריג. נאָר זי האָט קאָנסיק באַשלאָסן בעסער זיי דערלייבן דאָס קאָנאָמישע לעבן אין לאַנד דורך פרידלאַכע מיטלן, אין דורך אויבנ'ציינט ד'ר בריונינג אז זי מיינט עס ערנסט.

די אויפגעבונג פונ'ם דייטש-עסטרייכישן צאָל אָפּמאַך איז איינער פון די שרים וואָס דאַרף איבערצייגן פראַנקרייך אין אירע פאַרבינדונגען מיט דייטשלאַנד מיינט ערנסט מיט אירע פריידנס פלעגער.

אידן אין גרויס הערצאָגטום לוקסעמבורג

(ספּעצ. פאַר "דאָס אידישע וואָרט")

פון צ. ה. וואַקסמאַן

אין צוג, וועלכער פירט מיך פון בעלגיע צו דער גרעניץ פון דער קליינער לוקסעמבורג" פאָרן נאָך עטלאַכע מנים אידישע יונגעלייט. ווען מען זאָל די דאָזיקע יונגעלייט פאַרטייל נאָך זייערע פעכער, זיינען דאָס: רומענער, פּאָלאַקן, ליטוואַקעס און מאַריאַרן, אבער דאָס זיינען אין דער אמת'ן דרי מאַנט אַרבעטער וועלכע האָבן מיט א קורצער צייט צוריק נאָך אפילו ניט געלוזט'ס דאָס עס וועט קומען אמאָל א צייט און זיי וועלן מוזן פאַרלאָזן זייערע באַקוועמע "אַטליעס", די גראָמע ליכטיקע וואַרשטאַטן פון דער אַנטוערפּענער פעליקאַן שטראַאַט וואו מען האָט, שפּילנדיק זיך מיט דימאַנטן, פאַרדינט א ב'כבוד'יקן לעבן.

איצט פאָרן די דאָזיקע יונגעלייט זו'כבן אַרבעט אין די לוקסעמבורגער אייזענערייען וואו אַן אַרבעטואַמער מענש, אפילו א אויספלעגער, קאָן נאָך אמאָל קריגן אַרבעט. עס איז דאָך בעסער ווי פאָרן אויף די בעל-מלאכה'ס פון וואַנען מ'האָט שוין אויך אָנגעהויבן פאַראַיזן דעם ווי פעלדער.

עס פאָרן אויך אריבער די גרעניץ אידישע פעדלערס מיט גרויסע פּעק סחורה, מיט וועלכע זיי וואַנדערן אויס אויבער דער ליינג אין דער בריוס פון דער קליינינער מדינה'לע, וועמעס באַפעלקערונג באַשטייט פון אַנגעש אכציק פּראָצענט פּויערס.

גרויס הערצאָגטום לוקסעמבורג איז איינע פון די קלענסטע מדינות אויף דעם אייראָפּעאישן קאָנטינענט. אין אַנגעש מדינה צילט בסך הכל דריי מיליאָן אינוואָינער: פון יי. לעבן אין ערך 45 טויזנט אין דער דייטשטאַם וועלכע טראָגט דעם זעלבן נאָמען וואָס די מדינה לוקסעמבורג און די אבערטיקע 255 טויזנט זיינען צעשפּרייט אין די קלענערע שטעט און דערפער פון זייער פריער מלוכה'לע וועלכע ליגט איינגעפּרעסט צווישן דייטשלאַנד, פראַנקרייך און בעלגיע.

איבער דער דאָזיקער מדינה הערשט א פרוי, די גרויסע הערצאָגין שאַרלאָטע די צווייטע. צוואַמען מיטן פאַרלאַמענט, וועלכער באַשטייט פון 46 מיט-גלידער און אַן אויבער הויז אדער סענאַט מיט 12 סענאַטאָרן. די מדינה וואָס אויך די אַרמיי פון 295 סאָלדאַטן וועלכע שטייט אונטערן רשות פון דעם פּרינץ, דער גרויסהערצאָגנ'ס מאַן, ליט וועלכן זי האָט מיט אכט יאָר צוריק חתונה געהאַט. דער פּרינץ "גע-זאַל" האָט אחוץ דער אַרמעע וואו ער איז הויפּט קאָמענדאַנט קיין שום רעכט ניט.

די אפּיציעלע שפּראַך איז ביי היינ-ליקן טאָג פראַנצויזיש (פאַר דער מל-זמה איז דייטש געווען די הויפּט-שפּראַך) אבער די לוקסעמבורגער באַ-עלקערונג רעדט ניט קיין פראַנצויזיש נאָר א מין דייטש, וועלכער איז נאָר שטאַרק עגלאַך מיט אידיש. א איד וואָס פאַרבריינגט עטלאַכע וואָכן אין דער מדינה לערנט זיך אויס "שוועצן" (ריידן) לוקסעמבורגיש מיט אַלע קליפּעראַלן פונקט ווי א געבוירענער לוקסעמבורגער.

אין גאַנץ מלכות לוקסעמבורג לעבן ביי היינטיקן טאָג אַן ערך דריי טויזענט בני דרדי יידישע פונקט הונדערט אידן: פון די דאָזיקע לעבן בין צוויי טויזנט אין דער הויפּט שטאָט און די איבעריקע אין די קלענערע שטעט-לאַך. אין די דערפער טרעפט מען עטלאַך א איד אויסער די עטלאַכע פאַ-מיליעס וואָס וואוינען אין די דערפ-לאַך אַרום דער פראַנצויזישער גרע-ניץ.

דער איצטיקער אידישער ישוב פון לוקסעמבורג איז אפיציעל אַלט 120 יאָר. איינגעטראָפן האָבן דאָ שוין עק-יסטירט אידישע קבוצים און זאַנאַר קהלות נאָך אין מיטל אַלטער אבער פון יענע אידן זיינען חוץ עטלאַכע מ'אַבנע קיין אַנדערע שפּורן ניט גע-בליבן. אין יאָר אכצן הונדערט, דאָס הייסט מיט 130 יאָר צוריק, האָט א איד זיך אפילו ניט געטרויט באַוו-צען אין דעם דאַמאַלסט שטאַרק פאַ-אַטיש הערצאָגטום. ערשט בשעת אַפּאָלעאָן האָט מיט זיין זיגרייכער אַרמיי אקופירט די דאָזיקע מדינה האָט ער אַראָפּגעבראַכט אַהער עט-ליכע אידן פון עולום לאָטרינגען אין דייטשלאַנד. געוויס צוליב וועלכן צוועק אַפּאָלעאָן אידן זיינען אַהער געקו-מען איז ניט באַקאַנט. אבער וואָר-שיינלאַך זיינען דאָס געווען אַרמעע-ליפּעראַנטן. די דאָזיקע אידן האָבן זיך אבער אויך ניט האַנג געהאַלטן. ווייל זיינען ניט צוגעקומען אין אַ מין אַ ווייל אַזוי אַלס אַלע אַנדערע אידישע קבוצים אין דער אַנדערער אַרבעטער אַרמיי, אַז אַלע אַנדערע אַרבעטער ער מיט אַ מין אַ מין אַ מין